

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. дн. Николай Христов Щерев;*
катедра „Индустиален бизнес“, УНСС-София;
научна специалност: 05.02.18 Икономика и управление (индустрия), 3.8
Организация и управление на производството (индустрия)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление: **3.7 „Администрация и управление“**, научна специалност (докторска програма) **„Администрация и управление (Бизнес администрация)“**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №02/07.01.2025г. на Ректора на Международно Висше Бизнес Училище - Ботевград.

Автор на дисертационния труд: *Румяна Любомирова Антова*
Международно Висше Бизнес Училище

Тема на дисертационния труд: **КОМУНИКАЦИОННА ПОЛИТИКА И ОБУЧЕНИЕ В ДИГИТАЛНА СРЕДА (ПО ПРИМЕРА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ГИМНАЗИИ)**

1. Справка за кандидата

Докторантът: **Румяна Любомирова Антова**, се е обучавала по докторска програма **„Администрация и управление (Бизнес администрация)“** в Международното Висше Бизнес Училище в периода: 2022-2025г.. Към момента, докторантът има магистърска степен по Икономика (специалност **Управление на проекти**) от Международното Висше Бизнес Училище /2021г./ както и бакалавърска степен по Управление и администрация: (специалност: **Бизнес администрация**) /2019 г./.

В професионално отношение, е започнала като работник – специалист/инструктор в плетачна работилница - подпомагане на учителя при провеждане на учебна и производствена практика /1987 г./, а от 1988 г. година е Старши учител по теоретична професионална подготовка Професионална гимназия по дизайн „Елисавета Вазова“. Заемала и е длъжността технически организатор в същото професионално училище.

В своята преподавателска и научна кариера има участие в редица допълващи и съпътстващи обучения за повишаване на професионалната и личностната квалификации.

2. Актуалност на проблема

Безспорно темата на дисертационния труд може да се определи като актуална в съвременните условия на „настъпване“ на Индустрия 5.0 и разширяваща се дигитализация във всички социални и обществени направления (във всички възможни измерения и аспекти). При това необходимостта от използване на правилните дигитални маркетингови комуникационни решения въобще не са за подценяване, особено що се отнася до сферата на общественото образование, в конкретния случай: професионалното обучение и образование. Именно на този фон, оценката и изборът на „успешните“ дигитални комуникационни инструменти могат да бъдат крайъгълния камък, който да разграничи качествено от некачественото професионално образование.

Съобразно представената мотивация на автора във въведението на дисертационния труд, както и в цялостното негово съдържание, може да се оцени, че докторантът **е представил и аргументирал с подходящи авторски тези** необходимостта за разработване на *актуализирани и оптимизирани метод и инструменти, използвани за управление на комуникацията по време на дигитално обучение в професионалните училища.*

3. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема *„КОМУНИКАЦИОННА ПОЛИТИКА И ОБУЧЕНИЕ В ДИГИТАЛНА СРЕДА (ПО ПРИМЕРА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ГИМНАЗИИ)“*, представен от *Румяна Любомирова Антова*, е структуриран във въведение, 3 глави и заключение. При така зададената структура, дисертационният труд е в обем от 180 страници, от които 172 страници същинска част и 8 страници приложения, като са използвани общо 65 литературни източника, вкл. 10 са на английски език, и 55 на български език. Дисертационният труд е онагледен с помощта на общо 62 фигури и 1 таблица. Представени са допълнително 3 приложения в общ обем от 8 страници, които подобряват разбирането на свършената работа от докторанта.

В структурно и в съдържателно отношение представеният от *Румяна Любомирова Антова* дисертационен труд е балансиран като са представени:

- първо, представяне на концептуалните основи на комуникацията и комуникационната политика, вкл. и в сферата на общественото образование на примера на професионалните гимназии. В тази глава са изведени и

дефинирани основните теоретични достижения на науката и практиката за последните близо 100 години в ограничението на предмета на изследване. Два съществени теоретични момента са открити от докторанта: ролята на комуникациите за /качественото/ обучение в професионалните гимназии, и комуникацията и комуникационните инструменти при използване на дигитално обучение в професионалното образование. На тази основа, са представени и основни проблеми пред дигитализация на комуникацията в професионалното образование като фокусът е поставен върху влиянието на различни инструменти за дигитална комуникация върху качеството на обучението и образованието в професионалните училища.

- второ, докторантът е представил разгърнат анализ на състоянието на комуникационните канали в професионалното обучение /вертикални, хоризонтални, диагонални/ на примера на една професионална гимназия. Добро впечатление прави извеждането в самостоятелен параграф на методите, използвани от докторанта за събиране, обработка и анализ на приложените данни в хода на дисертационното изследване. При това, в тази втора глава е извършен подходящ анализ и синтез на възможните взаимовръзки в комуникационните инструменти на едно професионално училище в дигитална среда. Допълнително, висока оценка заслужава и оценката на ефективността и качеството на дигиталните канали за комуникация в професионалното образование по отношение на Европейските изисквания за учене, както и оценката на обучаваните ученици.
- трето, на основата на извършения в предходните глави теоретичен и приложен анализ и синтез, в трета глава авторът е извел и описал с подходящи технически изрази средства алгоритъма на използване на разнообразни инструменти за повишаване качеството на професионално образование и обучение в дигитална среда. При това, разработването на този алгоритъм, е основа за усъвършенстване и повишаване ефективността на СТЕМ образованието в рамките на професионалните училища, вкл. и развитието му до STEAM образование. Положително може да се оценят и представените насоки за използване на дигитално образователни инструменти за комуникация в рамките на хибридно обучение.

Структурната цялостност и логическата обвързаност на отделните структурни елементи на дисертационния труд са добре представени и защитени чрез ясна и разбираема концептуалната рамка. При това, цялостната концепция, върху която е

изградено дисертационното изследване, може да се оцени високо. Основание за високата оценка са:

- Обектът и предметът са коректно дефинирани;
- Основната цел и задачите са точни, ясни и логически обвързани с водещата изследователска теза;
- Дефинираните докторска изследователска теза и три изследователски хипотези на докторанта са точни и могат да бъде проверени чрез избрания и представен методологически инструментариум.

4. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Основните резултати, които се открояват при рецензиране на дисертационния труд могат да се обобщят до следните по-значими:

- Анализирани са особеностите на комуникацията и комуникационния процес в професионалните гимназии. Представени са възможностите за влияние на комуникацията върху вътрешната организация като успешно са използвани два модела: моделът на Хеерт Хофстеде и моделът на трите нива на културата според Едгар Шейн.
- Идентифицирани са 2 основни модела за провеждане на дигитално обучение: синхронно и асинхронно като за всеки един от тях са представени аргументи по отношение на предизвикателствата на дигиталната комуникация в професионалните гимназии за всеки от тях.
- Систематизиран е приложен изследователски модел за идентифициране на възможностите, ефектите и предизвикателствата на дигиталната комуникация в професионалните гимназии. За целта са разработени и приложени 2 анкетни карти и 1 въпросник за интервю със заинтересовани страни в дигиталните комуникации на професионалните гимназии. На тази основа са идентифицирани и особеностите на дигиталното обучение в професионалните училища.
- Разработени са и са представена от докторанта насоки за използване на информационните и комуникационни технологии за формиране на компетенции в процеса на обучение.

- На основата на приложен анализ са оценени критичните елементи, както и средствата за тяхното управление, при използване на хибридно обучение като алтернатива на традиционното обучение в професионалните гимназии.

Посочените теоретични и практически резултати налични и ясно открити както в съдържанието на представения за рецензиране дисертационен труд, така и в представените допълнителни материали: автореферат, статии и доклади. Те са лично дела на автора и са основа за извеждане на постигнатите научни и научно-приложни приноси от докторанта.

5. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Съдържанието на дисертационния труд позволява да се оцени високо компетентността на докторанта по отношение на теорията, методиката и приложните аспекти на избраната тема.

Представените за рецензирани материали: дисертационен труд, автореферат и публикации по темата на труда потвърждават напълно съдържащите се в дисертационния труд научни и научно-приложни приноси.

По отношение на научните приноси, потвърждение има за:

- Систематизирани са авторски формулировки, обхващащи основни характерни особености на комуникацията, вкл. и систематизация на видовете комуникации в професионалното образование. На тази основа са изведени и дефинирани видовете взаимовръзки в съвременната дигитална комуникационна среда между организационната култура, емоционалната интелигентност и ефективността от комуникационния процес
- Предложен е авторов иновативен модел за обща комуникационна схема и комуникационни направления за професионалните гимназии. При това са систематизирани методически указания за повишаване качеството на професионалното образование и обучение на основата на използване на подходящи комуникационните политики и процеси, които протичат в професионалните гимназии в България.

По отношение на приложните приноса, потвърждение има за:

- Апробирана в практиката е предложен от докторанта авторов модел за оценка на влиянието на дигитализацията върху комуникационните процеси и тяхната ефективност в професионалните гимназии. На тази основа са разкрити и нови тенденции, предизвикателства и възможности пред всички заинтересовани лица в комуникационния процес в професионалните гимназии в условията на дигитализация на комуникацията в образователния процес.
- Систематизирани са конкретни препоръки за подобряване на комуникационните политики в професионалните гимназии и повишаване на ефективността от тях. В това направление са предложени и конкретни методики за осъществяване на ефективна педагогическа комуникация в дигитална среда, които да бъдат приложени от преподавателите в теоретичната и практическата подготовка на учениците от професионалните гимназии в България.
- Изведени са и насоки за създаване на подкрепяща и ефективна училищна среда в професионалното образование с цел използване на дигитализацията в професионалното образование за постигане на по-висока конкурентоспособност на европейския и международния пазар на труда на българските граждани, обучавани в професионалните училища в хибридна среда.

Посочените приноси са с висока значимост за теорията и за практиката като те биха могли да се отнесат към следните две групи:

- обогатяване, конкретизиране и прецизиране на съществуващи научни и приложни знания по предмета на дисертационното изследване;
- приложение на съществуващи методи за решение на конкретен проблем за точно определен обект с формулирани изводи и препоръки за практиката.

6. Оценка на публикациите по дисертацията

Списъкът на публикациите по дисертационния труд включва **4публикации**, от които: 1 монография, 1 статия /на англ.език/ в международно списание и 2 доклада в сборници от международни конференции. Представени са и 4 цитата на трудовете по ДТ.

Представените публикации отразяват съществени части от дисертационния труд и показват, че основните научни и научно-приложни приноси на докторанта са получили своето обществено признание.

Към дисертационния труд е приложен и **автореферат**. Авторефератът е с обем от 38 страници и е структуриран в 5 части: Обща характеристика на ДТ; Структура на ДТ; Кратък преглед на съдържанието на ДТ; Приноси и значимост на ДТ; и Списък на публикациите и цитиранията по ДТ.

Оценката ми за автореферата е висока като считам, че той коректно систематизира основните тези, изводи и резултати, представени в дисертационния труд. Структурата и съдържанието на автореферата са в съответствие със законовите и подзаконови изисквания.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Независимо от общото ми положително становище и висока оценка за постиженията в дисертационния труд, както и факта, че в дисертационния труд не се откриват съществени пропуски и неточности, може да бъде поставен за размисъл в бъдещата дейност на докторанта следния въпрос:

- В какво степен изкуственият интелект може да се включи по отношение на използване на дигитални комуникации при обучението в професионалните гимназии в дигитална среда?

8. Заключение

Предложеният дисертационен труд от *Румяна Любомирова Антова* на тема *„КОМУНИКАЦИОННА ПОЛИТИКА И ОБУЧЕНИЕ В ДИГИТАЛНА СРЕДА (ПО ПРИМЕРА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ГИМНАЗИИ)“* напълно отговаря на изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото прилагане.

Общата ми оценка е, че дисертационният труд представлява самостоятелно завършено авторово изследване, при което изследователските задачи са успешно изпълнени, а основната цел е постигната. При това, основните теоретични и приложни резултати на дисертационния труд, както и откритите реални научни и научно-приложни приноси в него, позволяват да се даде висока обобщена оценка на дисертационния труд.

Като имам предвид изброените по-горе характеристики на дисертационния труд, както и посочените приноси в него, с пълна убеденост препоръчвам на

уважаемите членове на Научното жури да присъдят на *Румяна Любомирова Антова* образователната и научна степен „ДОКТОР“ по професионално направление: 3.7 „Администрация и управление“, научна специалност (докторска програма) „Администрация и управление (Бизнес администрация)“.

08 Февруари 2025г.
гр. София

Рецензент:
/проф. дн. Николай Щерев/